

Е. А. КОВЕРЗА
*Киевский национальный университет
 культуры и искусств*

УДК 78.03: 785.161

О СТАНОВЛЕНИИ ДЖАЗОВОГО ИСКУССТВА В КИЕВЕ

Актуальность исследования джазового искусства предопределена необходимостью всестороннего изучения культурно-художественных достижений Украины как неотъемлемой составляющей национальной культуры. Её самобытным явлением стало также и джазовое искусство, которое непрерывно обогащается новыми направлениями. Определены характерные особенности его развития на Украине, вследствие чего вырос

интерес украинских учёных к вопросам теории и истории джаза, проблемам джазового образования. Автор делает обзор событий в области становления джазового искусства в Киеве: формирования взрослых и детских джазовых коллективов, проведения конкурсов, фестивалей, концертов. Отдельно рассматриваются вопросы становления системы джазового образования и инфраструктуры.

Общие проблемы джаза – стилистика, педагогика, исполнение – приобрели широкое освещение в зарубежной, а также российской науке последних десятилетий. Выделяются авторы, которые поставили и глубоко осветили проблемы исследования джазового искусства: возникновение и становление джаза (В. Конен, Е. Овчинников, В. Фейертаг, Ю. Чугунов, Л. Переверзев, В. Сыров), джазовое исполнение и импровизация (Е. Барбан, А. Баташев, Б. Гнилов), история джазовых стилей и вопросы эволюции (В. Ерохин, К. Ушаков, И. Юрченко), теория музыкальной импровизации (И. Бриль, В. Озеров), взаимодействие джаза с различными жанрами музыки (А. Казурова, А. Козлов).

Отдельную группу работ представляют справочно-биографические издания российских авторов (Г. Гаранян, В. Озеров, А. Медведев, В. Фейертаг), работы, посвящённые жизни и творчеству исполнителей (А. Галицкий, Л. Переверзев), учебно-методические издания педагогической направленности (И. Бриль, В. Кузнецов, Ю. Чугунов).

Украинская джазология как отдельная научная дисциплина находится на стадии активного становления. Проблемам джазовой музыки в области музыкальной педагогики и психологии, а также социологии и истории искусства посвятили работы украинские исследователи В. Симоненко, И. Горват, В. Олендарёв, А. Карнах, В. Романко, В. Тормахова, М. Булда, Е. Супрун и мн. др.

Проблема проникновения джазовых элементов в музыку академической традиции остаётся по-прежнему открытой, хотя к ней обращались многие авторитетные зарубежные и российские исследователи: А. Азриэль, Дж. Коллиер, У. Сарджент, Л. Фезер, Е. Денисов, И. Земзаре, А. Казурова. Изучение джаза на Украине и в России в конце XX – начале XXI вв.

открыло новые перспективы и получило иные акценты в изучаемых проблемах, среди которых намечены: джаз как социокультурный феномен (Ф. Шак), функционирование джаза в музыкальной культуре Украины (В. Романко), контакты джаза с массовым искусством и фольклором (Е. Строкова, А. Цукер, В. Тормахова), взаимодействие джаза с академической композиторской традицией XX в. (М. Матюхина, А. Чернышов, Е. Воропаева).

Современный мир быстро меняется, становится всё более сложным и разнообразным, глобализованным, и роль джазового искусства в нём не такая, как вчера – не остаточная, но необходимая для успеха развития общества в окружении других стран и народов. Украина всегда имела благоприятную почву для рождения талантов. Но постоянные исторические и политические трудности не лучшим образом отражались на их развитии. Не исключение – и сфера джазового искусства. В Киеве нет специального музыкального вуза, который готовил бы джазовых исполнителей высокого класса, что ведёт к отъезду молодых способных украинских инструменталистов за рубеж в поисках хорошего джазового музыкального образования и работы.

По мнению А. Яцины, без поддержки государства уберечь украинские джазовые национальные традиции в их полноте и многообразии от коммерческой стандартизации очень трудно. Современная молодёжь не сталкивалась с проблемой под названием «где достать джазовую музыку», а в советские времена любить джаз в Украине было делом кропотливым и неблагодарным: приобретение пластинок с взлелеянными в мечтах записями было нереальным. На территории Киева стояли глушители, которые перебивали частоты зарубежных радиостанций: в Костёле Святого Николая на улице Красноармейской и в

здании бывшего КГБ на тогдашней улице Короленко, 15 (ныне Владимирская) [8].

На самом деле, в Киеве и на Украине в целом нет джазовой инфраструктуры. Джазовое образование создаётся энтузиастами, их – единицы. За последние десятилетия, благодаря их настойчивости и поддержке почитателей этого вида искусства, есть определённые достижения в организации вечеров, фестивалей и т. п. Но мероприятия эти, хотя и с громкими названиями, всё же не имеют официального выхода на европейское джазовое сообщество. Неоднократно отмечалось, что недостаёт центрального профессионального «джазового центра», уполномоченного представить Украину. Такой центр должен аккумулировать джазовую жизнь в стране прежде всего на уровне образования, организации концертных выступлений исполнителей в разных городах, тематических семинаров, фестивалей, обеспечения выпуска джазовой литературы и др.

В своей книге «Диксиленд. Дещо з історії джазу» (2000) украинский джазовый исполнитель (кларнет) и дирижёр В. Пашинский сообщает, что несколько поколений молодых музыкантов, которые желали овладеть джазовым исполнительством, начиная с 70-х годов XX в., почти не имели возможности видеть и слушать на концертах выступления джазовых коллективов. Молодая генерация не получила наглядного творческого опыта, не видела энергетического запала исполнителей, их виртуозного овладения инструментом и интерпретации традиционных тем. Зарубежные коллективы не приглашались. Оставалось искать и слушать записи на пластинках. Но этот путь мало вдохновлял на творчество. Встала серьёзная проблема подготовки высокопрофессиональных исполнителей на разных инструментах, хорошо знающих историю и теорию джазовых стилей и направлений [6, с. 3, 39–40].

Как указывает в журнале «Джаз» доцент кафедры джазовой музыки Киевского института музыки им. Р. М. Глиэра Ефим Марков, вопрос о введении профессионального джазового образования в Киеве начал обсуждаться в 1976 году [2]. «Стали появляться молодые способные джазовые музыканты, многие из которых пришли из рок-музыки. Им было необходимо образование, чтобы развиваться дальше. В 1974 году, в ВМШ № 1 было открыто эстрадное отделение (зав. отделением Алла Аркадиевна Саратская, которая работает и сейчас), а при Министерстве культуры Украины стали работать Республиканские курсы повышения квалификации работников искусств, где периодически учились руководители эстрадных ансамблей и оркестров, но этого оказалось недостаточно. Необходимо было вводить профессиональное джазовое образование» [там же, с. 3].

Эту проблему лучше других понимал «президент украинского джаза» В. Симоненко. В 1976 году он был назначен на должность заместителя дирек-

тора Музыкального фонда композиторов СССР после многих лет плодотворной работы в издательстве «Музична Україна». Кроме того, Симоненко входил в состав комиссии ЦК по проверке состояния эстрадно-джазовых коллективов. В 1976 году в ЦК КПУ он направил Записку о состоянии эстрадного искусства на Украине, о недостаточном образовании музыкантов для его развития и предложил поэтапное введение эстрадного обучения в музыкальных заведениях Украины: 1977 – курсы повышения квалификации эстрадных исполнителей; 1978 – открытие эстрадных отделов в музыкальных училищах Украины; 1980 – открытие эстрадных факультетов в консерваториях Украины.

Предложенный им проект был отправлен в Министерство культуры. Ректор консерватории А. Тимошенко изрёк при этом знаменитую фразу: «В нашем заведении не было джаза и никогда не будет!». Впоследствии, будучи членом художественного совета Министерства культуры, Симоненко не раз поднимал вопрос на коллегиях, но безрезультатно¹.

В 1979 году отдел культуры ЦК Компартии Украины провёл совещание по вопросам дальнейшего развития эстрадной музыки, на котором Министерству культуры вновь было рекомендовано открыть эстрадные отделы в музыкальных училищах Украины. 17 июня 1980 года Министерством культуры УССР за подписью Сергея Бесклубенка был отдан приказ за № 630 «Об открытии новой специальности средних специальных заведений № 2135 “Инструменты эстрадного оркестра”» [2]. Таким образом, Киевское музыкальное училище стало центром развития джазового искусства Украины.

В конце июня 1980 года директор училища А. Бондаренко едет в Москву для ознакомления с работой эстрадного отдела Музыкального училища им. Гнесиных, где профессиональное джазовое образование уже существовало с 1974 года. По приезду в Киев он предложил образовать и возглавить эстрадный отдел училища Владимиру Симоненко. Поскольку профессиональных эстрадно-джазовых преподавателей не было, Симоненко выступил с инициативой привлечения в качестве педагогов опытных музыкантов-практиков. Были приглашены ведущие музыканты оркестра, имеющие высшее музыкальное образование: солист оркестра, пианист Николай Замороко (Киевская консерватория) и регулятор группы саксофонов, альт-саксофонист Аркадий Изюмченко (Горьковская консерватория, класс кларнета). Из оркестра мюзик-холла был приглашён тромбонист Владимир Иванов из УР и ТВ (УР – радиостанция Украины); трубач Владимир Грядун – из КОМА (Киевское объединение музыкальных ансамблей); известный гитарист Владимир Молотков, до этого работавший в филармонии, и барабанщик Виталий Мачулин, оба активно занимавшиеся частной педагогической практикой.

Имея большой опыт редакторской работы и возможность печататься в издательстве «Музична Україна», Симоненко в первую очередь организовал педагогов отдела написание методических пособий, поскольку в то время не было ни нотного, ни методического материала по эстрадной и джазовой музыке. Первые методические пособия появились в 1981 году – это программы обучения в классах гитары (В. Молотков) и бас-гитары (Е. Марков). В дальнейшем были написаны программы обучения и тематические планы по другим дисциплинам.

В 1982 году контингент студентов отдела значительно увеличился, и появилась потребность в дополнительных педагогах, в результате чего на отделе стали преподавать опытные музыканты: Владимир Анчиполовский (саксофон, кларнет), Станислав Колесник (гитара), Геннадий Литвин (бас-гитара), Игорь Сергеев (ансамбль, диксиленд), Владимир Эльконин (вибрафон как дополнительный инструмент). Возник оркестровый класс, который принял Евгений Дергунов, в связи с чем был введён новый предмет «Инструментовка и аранжировка». В 1983 году в КГМУ им. Р. М. Глиэра пришёл военный дирижёр Анатолий Васильев, который проработал на этой должности 3 года. Отдел пополнился новыми педагогами: Виктор Петрушенко (труба), Владимир Воскресенский (тромбонист Государственного симфонического оркестра Украины, Киевская консерватория), Михаил Морговский (фортепиано), Анатолий Шарфман (оркестровый класс старших курсов, преподаватель дирижирования). Был введён оркестровый класс и для младших курсов, который возглавил Евгений Дергунов; появился новый предмет «Музыкальная акустика» (А. Ананьев) [2].

Первый выпуск отдела по специальности «Артист ансамбля, оркестра; руководитель самостоятельного эстрадного коллектива» состоялся в 1984 году. Председатель Государственной комиссии композитор Иван Карабиц весьма высоко оценил уровень джазовой подготовки выпускников.

Учебный план, рассчитанный на четыре года, базировался на обязательном исполнении академической музыки, которое способствовало бы и техни-

ческому, и интеллектуальному развитию студентов. Нашлись и педагоги, сумевшие качественно преподавать профилирующие предметы «Джазовая гармония» и «Джазовая импровизация». Однако рабочие программы в специальных классах писали педагоги, не имеющие преподавательского опыта, поэтому формировались они, исходя из индивидуальной практики. Методическая работа была поставлена настолько успешно, что вскоре стали появляться опубликованные работы педагогов отдела?

Благодаря плодотворной педагогической и методической деятельности, педагоги в короткие сроки смогли наладить качественный учебный процесс, что позволило воспитать прекрасных джазовых музыкантов-исполнителей. Многие из них завоевывали призовые места на международных и республиканских джазовых конкурсах и фестивалях. Среди них: саксофонисты Алина Маликова и Дмитрий Маркитантов, Артём Менделенко и Максим Кочетов; трубач Вадим Лактионов; гитаристы Сергей Сметанин и Сергей Рыбалкин, Игорь Бойко и Дмитрий Коваленко; пианисты Евгений Кобылянский и Евгений Ступка, Наталья Лебедева и Иван Давиденко, Алексей Боголюбов и Игорь Сидаш; бас-гитаристы Олег Минов и Олег Путянин, Вадим Медведь и Александр Попов; барабанщики Валерий Латонок и Андрей Кузменчук, Виталий Бажора и Олег Марков; вокалистка Оксана Кулакова и другие. Сегодня многие педагоги и студенты ведут активную концертную деятельность, участвуя в фестивалях, конкурсах, концертах, записывают свои CD, выступают в передачах на УР и ТВ, являются участниками групп популярных артистов.

В 1986 году в Киевском национальном университете культуры и искусств была открыта кафедра духовых и ударных инструментов, куда пригласили Владимира Пашинского. Он ведёт класс биг-бэнда, преподаёт студентам аранжировку, дирижирование, пишет учебные программы, Институтский биг-бэнд активно выступает в концертах, на фестивалях (назовём, к примеру, «Осенний джазовый марафон») [3, с. 22].

При Киевском государственном высшем музыкальном училище (КГВМУ) им. Р. М. Глиэра в 2002 году был основан факультет исполнительского искусства третьего уровня аккредитации, который фактически является Высшим факультетом джаза. На данный момент джазовое искусство в Киевском национальном университете культуры и искусств находится на этапе зарождения, поэтому в вуз приглашаются педагоги из училища, читающие лекции по джазовому исполнительству, истории и теории развития джаза, проводящие занятия по аранжировке, дирижированию и оркестровому классу. Это такие педагоги, как Николай Гудыма (создал два биг-бэнда: детский «Крок» и юношеский «ВЕТО» – Великий эстрадно-танцевальный оркестр), Вячеслав Полянский (заслуженный деятель искусств Украины, профессор, пианист-педагог), Николай Подгорбунский

(кандидат исторических наук, доцент), Пётр Полтарев (директор единственной на Украине Школы джазового и эстрадного искусства, музыковед и джазовый критик)³, Ольга Войченко (вокал), Сергей Капелюшко (гитара), Игорь Закуса (бас-гитара).

В настоящее время учёными, музыкантами-практиками и педагогами отмечается ещё одна проблема: в Киеве нет ни одного исключительно джазового клуба (и это при том, что на Украине ежегодно происходит больше 20 джазовых фестивалей разного масштаба). «Это даже не “белые пятна”, а огромные пробелы в культурной жизни столицы. Тот, кто называет причиной этого неостребованность джаза в Украине и непопулярность этой музыки, может удостовериться в противоположном, посетив Международный фестиваль Jazz in Kiev, что стартует именно сегодня», – сообщает Алексей Коган [8].

Со временем стало ясно, что назрела потребность не в единичных профессионалах, а в реализации специальной системы подготовки специалистов в области украинского джазового направления.

К изучению и распространению джаза подключилась система начального музыкального образования. Так, к примеру, в 1991 году в Детской школе искусств № 2 Киева молодой преподаватель по классу кларнета и саксофона Р. Пашинский при поддержке директора школы Л. Ростовцевой и заведующей отделом духовых и ударных инструментов Н. Мултановой начинает преподавание джазовой музыки 10–13-летним детям. Практика показала, что дети в современном учебном режиме адекватно воспринимают как академическую, так и джазовую музыку. Преподаватель Пашинский создаёт джазовый ансамбль «Ярославів Вал» при школе (на этой улице расположена ДМШ № 2), в составе которого – исполнители на нескольких инструментах: кларнет, саксофоны, труба, тромбон, валторна, фортепиано, ударные, бас-гитара. Для такого состава ансамбля преподаватель специально аранжирует произведения из «взрослого» репертуара, в частности, «В настроении» Дж. Гарленда, «Лунную серенаду» Г. Миллера, «Сильвер-блюз» и «Ностальгию» А. Козлова, в сопровождении вокала «Девушка с Ипанэми» и много других произведений.

Уже первые выступления маленьких джазменов произвели большое впечатление, поскольку юные киевляне предстали в необычном для «академистов» музыкальном амплу. За годы «джазовой жизни» ансамбль пользовался большой популярностью, получал многочисленные приглашения на выступления. Именно «Ярославів Вал» стал первым среди детских коллективов – участников фестиваля «Осенний джазовый марафон» (Киев). Впоследствии джазовая музыка приобрела такую популярность среди учеников ДМШ № 2, что в 1996 встал вопрос об открытии эстрадно-джазового отделения, которое и состоялось во многом благодаря музыканту-энтузиасту Игорю Журомскому [6, с. 34–36].

Джаз-бэнд «Ярославів Вал», ДМШ № 2, Киев

Благодаря развитию джазового образования в музыкальных школах стало традицией участие детей в различных джазовых фестивалях и конкурсах. Прекрасный проект с разнообразной музыкальной палитрой, организацией и «джазовостью» – детский джазовый фестиваль «Атлант-м». «На почве “Атлант-м” хочется сделать детский летний джазовый лагерь с мастер-классами, ансамблями, известными музыкантами, теоретиками, аудио-видео-классами, но у нас нет базы, места. У детей нельзя забирать то, что им нужно, а у джазовой Украины нельзя забирать её джазовое будущее», – пишет в своей статье «Вустами Jazz children говорить істина» в журнале «Джаз» Евгения Стрижевская [7, с. 38].

Есть также фестиваль, который имеет свой особый статус и стоит несколько в стороне от всего фестивального движения в Украине – это «Зимові джазові зустрічі» памяти Евгения Дергунова (1936–2001). Проходит он в Киеве, в конце февраля, в течение последних пяти лет на базе Школы джазового и эстрадного искусства, как сообщает её преподаватель Галина Макаренко-Дергунова [5]. Информацию о фестивале освещают радио «Ренессанс», «Эра», «Промінь», журнал «Афиша», присутствуют пресса, телевидение. За пять лет на фестивале выступили несколько сот музыкантов различных направлений. Среди них известные оркестры – Биг-бэнд Образцово-показательного оркестра Вооружённых сил Украины п/у Дмитрия Антонюка, Биг-бэнд Запорожского цирка п/у заслуженного артиста Украины Вячеслава Кравца, Биг-бэнд КВГМУ им. Р. М. Глиэра под управлением заслуженного деятеля искусств Александра Шаповала, джазовый ансамбль «Музыкальная лаборатория» (руководитель Вадим Корсаков), «Юниор Биг-бэнд ШДЕМ» Владимира Пашинского и др.; народные артисты Украины – Фемий Мустафаев, Леонид Сандуленко, Лидия Кондрашевская, Элеонора Пирадова, Анатолий Матвийчук; заслуженные артисты Украины – Инеш, Ольга Крюкова, Ирина Сказина, Сергей Бедусенко; заслуженные деятели искусств Вячеслав и Тимур Полянские [там же, с. 19].

Многие годы директор Школы джазового и эстрадного искусства Пётр Полтарев утверждает, что «...в настоящее время мы не говорим даже “европейский джаз”, когда идёт речь о Польше, говорим “польский джаз”, потому что он имеет конкретные национальные черты. Есть японский джаз. Так же сегодня плодотворный процесс происходит и в Украине. Минует время и весь мир будет знать, что есть украинский джаз. Мы уже имеем не только замечательную национальную школу джаза, а её ответвления – киевское, одесское, донецкое, львовское» [9, с. 6–7]. Об этом свидетельствуют определённые факты: во-первых, наличие основных форм джазового музицирования – оркестрового («Радио-бэнд» А. Фокина; киевский детский «Little Band Academia» Виктора Басюка) и ансамблевого (мужской вокальный секстет Man Sound; женский вокальный квинтет Beauty Band, инструментальный ансамбль Схід-Side, Night Groove, секстет «Ethnovation» – Киев, «Acoustic Quartet» – Харьков и др.); во-вторых, успешно рекомендовала себя деятельность нескольких поколений украинских джазовых музыкантов европейского уровня: гитариста Энвера Измайлова, трубача Валерия Колесникова, саксофонистов Дмитрия Александрова, Александра Рукомойникова, бандуриста Романа Гринькова, пианистов Юрия Шепети, Владимира Соляника, Юрия Кузнецова, басистов Игоря Закусы, Макса Гладецкого и многих других; в-третьих, устойчива традиция проведения всеукраинских и международных джаз-фестивалей («Днепрогастроль», «Единство» – в Киеве; «Джаз-карнавал» – в Одессе; «До#Дж» – в Донецке и другие).

Важным признаком успешности функционирования джаза на Украине является также отрасль джазового образования конца 1960-х – начала 1980-х гг. Однако к этой сфере нет однозначного отношения как ведущих украинских джазовых деятелей, критиков, так и исполнителей. Например, украинский джазовый критик Ольга Кизлова в одной из своих статей пишет: «У нас нет широко поставленного качественного образования в этой отрасли. Наша джазовая учеба ни на чём, кроме интуиции, не базируется... Не имеем джазовых программ, методических разработок, никаких пособий, технической базы, инструментария» [1, с. 14].

Несколько другой позиции придерживается Пётр Полтарев: «Одновременно я преподаю в Киевском национальном университете культуры и искусств на кафедре эстрадного пения: читаю историю джаза, стилистику эстрадно-джазовой и рок-музыки. На занятиях мы много времени уделяем разным теоретическим и практическим аспектам джазовой музыки, и когда студенты заканчивают университет, они хорошо осведомлены в этом направлении, чего не было ранее» [9, с. 3].

Становление системы джазового образования началось ещё во времена СССР, когда существо-

вала инерция восприятия джаза как «буржуазной музыки», поэтому овладение жанром происходило через самообразование. Приблизительно с 1920-х гг. до начала 1960-х к джазовым коллективам приходили преимущественно из художественной самодеятельности (прежде всего, духовых оркестров). Новому для себя искусству музыканты учились методом копирования, прослушивая записи выдающихся джазменов. Чётко и конкретно об этом сообщает в воспоминаниях выдающийся джазовый трубач Валерий Пономарёв: «Я слушал пластинку Арта Блеки целыми днями. Кто-то из старших музыкантов посоветовал мне списать соло и посмотреть, что я из этого смогу исполнить, сравнивая ноты с соответствующим аккордом. Очень быстро я натолкнулся на музыкальные языковые единицы, музыкальные фразы или “ходы”, как мы их потом называли. Я натолкнулся на золотой источник. Сидя дома, раскапывая источник день и ночь, разбирая аккорды на фортепиано, транспонируя фразы во всех тональностях, использовал их в собственных импровизациях на разные темы. Я и оглянуться не успел, как начал разговаривать на языке джаза» [4, с. 32–33].

Невзирая ни на что, в XXI веке мировое и украинское джазовое искусство развивается и живёт интенсивной, преисполненной событиями жизнью. Становится ясно, что джаз – всеобъемлющий музыкальный язык, социальное явление. Музыка, рождающаяся непосредственно на сцене, неотъемлема от исполнителя, его индивидуальности. Возникают новые произведения, создаются группы, появляются интересные идеи, стили, совершенствуются вкусы. Перед мировыми слушателями и исполнителями украинский джаз также демонстрирует высокие достижения в языке, технике исполнения.

Украина имеет свои музыкальные традиции, обогащённые национальными культурами народов, её населяющих. Это ярко отображено в произведениях украинских джазовых авторов: М. Скорика, А. Саратовского, В. и Т. Полянских, К. Стрельченко, Р. Грынькова, И. Короленко, Н. Лебедевой, О. Войченко, И. Закуса, С. Капелюшка и других. В их композициях проявляется синтез интернационального, национального и индивидуального. Известно, что джаз – это музыка внутренне свободных людей, но свободных и интеллектуальных – всегда меньшинство. Украина дала миру немало хороших джазменов, хотя никогда не считалась центром джазовой музыки. Появление на Украине нового поколения джазовых музыкантов – эрудированных, имеющих высокого уровня технику, способных к креативному поиску, а также воспитанных в контексте украинского и общеславянского мелоса, может сделать джаз популярным и востребованным. Следовательно, идет движение вперёд, к новым вершинам в искусстве.

ПРИМЕЧАНИЯ

¹ Некоторые исторические сведения приводит в обзорной статье Е. Марков (см.: [2]).

² За период 1980–1989 гг. в издательстве «Музична Україна» вышли работы: Замороко Н. Фортепиано в джазе: хрестоматия для эстрадных отделов музучилищ. Вып. 1. 1988; Колесник С., Дмитриевский Ю., Манилов В. Гитара от блюза до джаз-рока. 1986; Марков Е. Гаммы и арпеджио для бас-гитары. 1987; Молотков В. Джазовая импровизация на шестиструнной гитаре. 1983 (переизд. 1989); Серебряный М. Сольфеджио на ритмо-интонационной основе современной эстрадной музыки. 1987; Симоненко В. Лексикон джаза. 1981; Симоненко В. Мелодии джаза. 1984; Симоненко В. Предисловие и спец. редакция пособий Ли Эванса «Ритмы

джаза в игре на фортепиано». 1986; Техника игры джазового пианиста. Гаммы и упражнения. 1985. В 1989 году в издательство были сданы ещё два пособия, не имеющие аналогов в мировой джазовой литературе: Марков Е. Практика джазового басового аккомпанемента; Молотков В. Эстрадная аранжировка для гитары. Однако издательство так и не нашло возможности их напечатать [2, с. 5].

³ Пётр Полтарев – музыковед и джазовый критик, советник министра культуры и туризма Украины, председатель экспертного совета по вопросам джазовой музыки, доцент Киевского национального университета культуры и искусств, автор и ведущий многочисленных телевизионных и радиопрограмм, член жюри джазовых фестивалей и конкурсов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кизлова О. Как живется джазу в Украине // Джаз. Киев, 2006. № 1 (1). С. 13–16.

2. Марков Е. Профессиональному джазовому образованию в Украине – 30 лет // Джаз. Киев, 2011. № 1 (29). С. 2–5.

3. Пашинский В. С оркестром по жизни // Джаз. Киев, 2008. № 4 (15). С. 21–22.

4. Пономарёв В. На обратной стороне звука. М.: Аграф, 2003. 252 с.

5. Макаренко-Дергунова Г. Зимові джазові зустрічі // Джаз. Киев, 2007. № 2 (8). С. 16–21.

6. Пашинский В. Диксиленд. Дещо з історії джазу. Киев: Поліграфцентр ТАТ, 2000. 154 с.

7. Стрижевська Є. Вустами Jazz children говорить істина / Євгенія Стрижевська // Джаз. Киев, 2006. № 1 (1). С. 35–38.

8. Джаз в Україні: відверто про головне. «Сегодня он играет джаз, а завтра Родину продаст», «Джазовий Київ» / Олександра Яцина // Інтернет-журнал. URL:

molodi.in.ua/dzhaz-v-ukrajini-vidverto-pro-holovne.

9. Коскін В. Петро Полтарев: у генах українців закладений джаз // Демократична Україна. 2006. URL: <http://www.dua.com.ua/2006/050/arch/10.shtml>.

REFERENCES

1. Kizlova O. Kak zhivetsya dzhazu v Ukraine [How Jazz Fares in Ukraine]. *Dzhaz [Jazz]*. Kiev, 2006, no. 1 (1), pp. 13–16.

2. Markov E. Professional'nomu dzhazovomu obrazovaniyu v Ukraine – 30 let [For Professional Jazz Education in Ukraine – 30 years]. *Dzhaz [Jazz]*. Kiev, 2011, no. 1 (29), pp. 2–5.

3. Pashinskiy V. S orkestrom po zhizni [With the Orchestra throughout Life]. *Dzhaz [Jazz]*. Kiev, 2008, no. 4 (15), pp. 21–22.

4. Ponomarev V. *Na obratnoy storone zvuka* [On the Reverse Side of Sound]. Moscow: Agraf, 2003. 252 p.

5. Makarenko-Dergunova G. Zimovi dzhazovi zustrichi [Winter Jazz Meetings]. *Dzhaz [Jazz]*. Kiev, 2007, no. 2 (8), pp. 16–21.

6. Pashinskiy V. *Diksiland. Deshcho z istorii dzhazu* [Dixieland. Some More from the History of Jazz]. Kiev: Poligrafcentr TAT, 2000. 154 p.

7. Strizhevs'ka E. Vustami Jazz children govorit' istina [Truth is Spoken through the Mouths of Children Playing Jazz]. *Dzhaz [Jazz]*. Kiev, 2006, no. 1 (1), pp. 35–38.

8. Dzhaz v Ukraïni: vidverto pro glavne [Jazz in Ukraine: Frankly about the Most Crucial]. «Segodnya on igraet dzhaz, a zavtra Rodinu prodast», «Dzhazoviy Kiiv» [“Today He Plays Jazz, and Tomorrow He will Sell his Motherland”, “Jazz Kyiv”]. Olexandra Yatsina *Internet-journal*. URL: molodi.in.ua/dzhaz-v-ukrajini-vidverto-pro-holovne.

9. Koskin V. Petro Poltarev: u genakh ukraïntiv zakladeny dzhaz [Petro Poltarev: There is Jazz Inherent in the Genes of Ukrainians]. *Demokratichna Ukraïna*. 2006. URL: <http://www.dua.com.ua/2006/050/arch/10.shtml> - Nazva z ekranu.

О становлении джазового искусства в Киеве

Автор характеризует процессы становления джазовой инфраструктуры Киева в последние десятилетия XX – начале XXI века, активизирующиеся благодаря настойчивости энтузиастов, поддержке почитателей. Центром развития джазового искусства Украины становится Киевское музыкальное училище, где открывается эстрадный отдел (1980). Огромная работа проводится под руководством «президента украинского джаза» В. Симоненко, сумевшего привлечь талантливых музыкантов, издать методические материалы. Следующим этапом стала деятельность кафедры духовых и ударных инструментов во главе с В. Пашинским в Киевском национальном университете культуры и искусств (1986). Высшим факультетом джаза со временем становится факультет исполнительского искусства

при Киевском высшем музыкальном училище им. Р. М. Глиэра (2002). К освоению джаза подключились учреждения начального музыкального образования, а именно, Детская школа искусств № 2 Киева (1991) благодаря работе Р. Пашинского. И. Журомский организует эстрадно-джазовое отделение (1996). В настоящее время в Киеве существуют джазовые коллективы, регулярно проводятся фестивали и конкурсы. Появление на Украине нового поколения джазовых музыкантов – эрудированных, способных к креативному поиску, а также воспитанных в контексте украинского и общеславянского мелоса, может сделать джаз популярным и востребованным.

Ключевые слова: Украинский джаз, джазовые фестивали, джазовые конкурсы, джазовое образование в Киеве

On the Emergence of the Art of Jazz in Kiev

The author provides a characterization of the process of the formation of the jazz infrastructure of Kiev in the final decades of the 20th century and the beginning of the 21st century, activated as the result of the insistence of enthusiasts with the support of devotees. The Kiev Musical College, in which a Department of Popular Music was opened in 1980, became the center of development of Ukrainian jazz culture. An immense amount of work is being carried out under the direction of the “President of Ukrainian Jazz,” V. Simonenko, who was able to attract talented musicians and release methodical materials. The subsequent stage was formed by the activities of the Departments of Wind and Percussion Instruments lead by V. Pashinsky at the Kiev National University of Culture and the Arts (1986). The most prominent musical department for jazz turned out to be the Department of

Performing Arts at the Kiev Reinhold Gliere Highest Music College, established in 2002. The goal of mastering jazz was taken up by institutions of elementary musical education, namely, Children’s School for the Arts N.2 of Kiev (1991), due to the work of R. Pashinsky. I Zhuromsky organized the Department of Popular Music and Jazz in 1996. Presently in Kiev there exist numerous jazz ensembles, and festivals and competitions are organized on a regular basis. The emergence in Ukraine of a new generation of jazz musicians, who are erudite, capable for creative exploration, and also brought up in the context of Ukrainian and overall Slavic melodicism, will make it possible for jazz to become popular and on demand.

Keywords: Ukrainian jazz, jazz festival, jazz competitions, jazz education in Kiev

Коверза Елена Анатольевна

соискатель кафедры теории и истории искусств

E-mail: symphonie.hellen.@mail.ru

Киевский национальный университет

культуры и искусств

Украина, 0133 Киев

Elena A. Koverza

Post-graduate student at the Department of Theory and History of the Arts

E-mail: symphonie.hellen.@mail.ru

Kiev National University of Culture and the Arts

Ukraine, 0133 Kiev

О. А. КОВЕРЗА

*Київський національний університет
культури і мистецтв*

УДК 78.03: 785.161

СТАНОВЛЕННЯ ДЖАЗОВОГО МИСТЕЦТВА В КИЄВІ

Актуальність дослідження про поширення джазового мистецтва зумовлена необхідністю всебічного вивчення культурно-мистецьких здобутків України як невід’ємної складової національної культури. Її самобутнім явищем є також і джазове мистецтво, яке безперервно збагачується новими напрямками. Визначилися характерні особливості його розвитку в Україні, через що

зріс інтерес українських вчених до питань теорії та історії джазу, проблем джазової освіти. Автор робить огляд подій в області становлення джазового мистецтва в Києві: формування дорослих і дитячих джазових колективів, проведення конкурсів, фестивалів, концертів. Особливо розглядаються питання становлення системи освіти та інфраструктури джазового мистецтва.

Загальні проблеми джазу – стилістика, педагогіка, виконання – набули широкого висвітлення в зарубіжній, а також російській науці останніх десятиліть. Виділяються автори, які поставили і широко освітили проблеми дослідження джазового мистецтва: виникнення і становлення джазу (В. Конен, С. Овчінников, В. Фейертаг, Ю. Чугунов, Л. Переверзев, В. Сиров); джазове виконання та імпровізація

(С. Барбан, О. Багашев, Б. Гнілов); історія джазових стилів і питання еволюції (В. Єрохін, К. Ушаков, І. Юрченко); теорії музичної імпровізації (І. Бриль, В. Озеров); взаємодія джазу з іншими жанрами музики (А. Казурова, А. Козлов).

Окрему групу робіт становлять довідково-біографічні видання російських авторів (Г. Гаранян, В. Озеров, А. Медведєв, В. Фейертаг), роботи,

присвячені життю і творчості виконавців (А. Галицький, Л. Переверзєв); навчально-методичні видання педагогічної спрямованості (І. Бриль, В. Кузнецов, Ю. Чугунов).

Українська джазологія як окрема наукова дисципліна перебуває на стадії активного становлення. Проблема джазової музики в галузі музичної педагогіки і психології, а також соціології і історії мистецтва присвятили роботи українські дослідники Володимир Симоненко, Іван Горват, Вадим Олендарьов, Андрій Карнах, Володимир Романко, Вероніка Тормахова, Марина Булда, Олена Супрун.

Проблема проникнення джазових елементів в музику академічної традиції залишається як і раніше відкритою, хоча до неї зверталися багато авторитетних зарубіжних і російських дослідників: А. Азріель, Дж. Коллієр, У. Сарджент, Л. Фезер, Є. Денісов, І. Земзаре, А. Казурова. Вивчення джазу в Україні і в Росії наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. відкрило нові перспективи і отримало інші акценти в проблематиці, серед котрих намічені: джаз як соціокультурний феномен (Ф. Шак); функціонування джазу в музичній культурі України (В. Романко); контакти джазу з масовим мистецтвом та фольклором (О. Строкова, А. Цукер, В. Тормахова); взаємодія джазу з академічною композиторською традицією ХХ ст. (М. Магюхіна, А. Чернишов, О. Воропаєва).

Сучасний світ швидко змінюється, стає дедалі складнішим і різноманітнішим, глобалізованим, і роль джазового мистецтва в ньому не така, як учора – не залишкова, але необхідна для успіху розвитку суспільства в оточенні інших країн і народів. В Україні завжди був сприятливий ґрунт для народження талантів. Але постійні історичні і політичні колотнечі не кращим чином відбивалися на їх розвитку. Не виключення – і сфера джазового мистецтва. В Києві немає спеціалізованого музичного ВНЗ, який готував би джазових виконавців високого класу, що і сприяє поїздкам молодих здатних українських інструменталістів за рубіж у пошуках хорошої джазової музичної освіти і роботи.

На думку Олександра Яцини, без підтримки держави уберегти українські джазові національні культури в їх повноті й різноманітності від комерційної стандартизації дуже важко. Сучасна молодь не стикалась із проблемою під назвою «де дістати джазову музику», а у радянські часи любити джаз в Україні було справою копійкою і невдячною: придбання платівок із омріяними записами було не реальною справою. На території Києва стояли глушники, що перебивали частоти зарубіжних радіостанцій: у Костьолі Святого Миколая на вулиці Червоноармійській та у будівлі КДБ на тодішній вулиці Короленка, 15 (зараз Володимирська) [8].

Насправді, в Києві та в Україні загалом немає джазової інфраструктури. Джазова освіта «робиться»

ентузіастами, яких одиниці. За останні десятиліття, завдяки їх наполегливості і підтримці шанувальників цього виду мистецтва, є певні досягнення в організації вечорів, фестивалів тощо. Але заходи ці, хоча і з гучними назвами, все ж не мають офіційного виходу на європейську джазову спільноту. Неодноразово відзначалося, що бракує центрального професійного «джазового центру», уповноваженого репрезентувати Україну. Такий центр повинен акумулювати джазове життя в країні – на рівні освіти, організації концертних виступів виконавців у різних містах, тематичних семінарів, фестивалів, забезпечення випуску джазової літератури тощо.

У своїй книзі «Диксиленд. Дещо з історії джазу» (2000) український джазовий виконавець (кларнет) і диригент В. Пашинський повідомляє, що декілька поколінь молодих музикантів, які бажали опанувати джазове виконання, починаючи з 70-х років ХХ ст., майже не мали можливості бачити і слухати на концертах виступи джазових колективів. Молода генерація не отримала наочного творчого досвіду, не бачила енергетичного запалу виконавців, їхнього віртуозного володіння інструментом та інтерпретації традиційних тем. Зарубіжні колективи не запрошувалися. Залишалось шукати та слухати записи на платівках. Але цей шлях мало надихав на творчість. Залишається серйозна проблема щодо підготовки високопрофесійних виконавців гри на різних інструментах, які б добре знали історію та теорію джазових стилів і напрямків [6, с. 3; 39–40].

Питання про введення професійної джазової освіти в Києві почало обговорюватися в 1976 році, – вказує в журналі «Джаз» доцент кафедри джазової музики Київського інституту музики ім. Р.М. Глієра Юхим Марков [2]. «Почали з'являтися молоді здатні джазові музиканти, багато хто з яких прийшов з рок-музики. Їм була потрібна освіта, щоб розвиватися далі. У 1974 році, у ВМШ № 1 було відкрито естрадне відділення (зав. відділенням Алла Аркадіївна Саратська, яка працює і зараз), а при Міністерстві культури України стали працювати Республіканські курси підвищення кваліфікації працівників мистецтв, де періодично навчалися керівники естрадних ансамблів і оркестрів, але цього виявилось недостатньо. Необхідно було вводити професійну джазову освіту» [там же, с. 3].

Цю проблему краще за інших розумів «президент українського джазу» В. Симоненко. У 1976 році він був призначений на посаду заступника директора Музичного фонду композиторів СРСР після багатьох років плідної роботи у видавництві «Музична Україна». Окрім того, В. Симоненко входив до складу комісії ЦК з перевірки стану естрадно-джазових колективів. У 1976 році в ЦК КПУ ім була спрямована записка про стан естрадного мистецтва в Україні, про недостатню освіту музикантів для розвитку цього жанру і запропонував поетапне введення

естрадного навчання в музичних закладах України: 1977 – курси по підвищенню кваліфікації естрадних виконавців; 1978 – відкриття естрадних відділів в музичних училищах України; 1980 – відкриття естрадних факультетів в консерваторіях України.

Запропонований ним проект був направлений до Міністерства культури. Ректор консерваторії О. Тимошенко прорік при цьому знамениту фразу: «У нашому закладі не було джазу і ніколи не буде!». Згодом, будучи членом худ.ради Міністерства культури, В. Симоненко не раз піднімав питання на колегіях, але безрезультатно¹.

У 1979 році відділ культури ЦК Компартії України провів нараду з питань подальшого розвитку естрадної музики, на якому Міністерству культури знову було рекомендовано відкрити естрадні відділи в музичних училищах України. 17 червня 1980 року Міністерством культури УРСР за підписом Сергія Бесклубенка був відданий наказ за № 630 «Про відкриття нової спеціальності середніх спеціальних закладів № 2135 “Інструментів естрадного оркестру”» [2]. Таким чином, Київське музичне училище стало центром розвитку джазового мистецтва України.

У кінці червня 1980 року директор училища Анатолій Леонідович Бондаренко їде в Москву для ознайомлення з роботою естрадного відділу музичного училища ім. Гнесіних, де професійна джазова освіта вже існувала з 1974 року. Після приїзду в Київ він запропонував Володимирі Симоненку утворити і очолити естрадний відділ училища. Оскільки професійних естрадно-джазових викладачів не було, то В. Симоненко виступив з ініціативою запрошення досвідчених педагогів музикантів-практиків. Були запрошені провідні музиканти оркестру, які мали вищу музичну освіту: соліст оркестру, піаніст Микола Замороко (Київська консерваторія) і регулювальник групи саксофонів, альт-саксофоніст Аркадій Ізюмченко (Консерваторія Горького, клас кларнета). З оркестру мюзик-холу був запрошений тромбоніст Володимир Іванов, з УР і ТБ (УР – радіостанція України), сурмач Володимир Грядунов з КОМА (Київське Об'єднання Музичних Ансамблів), відомий гітарист Володимир Молотков, до цього він працював у філармонії, і барабанщик Віталій Мачулін, які разом активно займалися приватною педагогічною практикою.

Маючи великий досвід редакторської роботи і можливість друкуватися у видавництві «Музична Україна», В. Симоненко в першу чергу організував педагогів відділу на написання методичних посібників, оскільки у той час не було ні нотного, ні методичного матеріалу по естрадній і джазовій музиці. Перші методичні посібники з'явилися в 1981 році – це програми навчання в класах гітари (В. Молотков) і бас-гітари (С. Марков). Надалі були написані програми навчання і тематичні плани по інших дисциплінах.

У 1982 році контингент студентів відділу значно поповнився, і виникла потреба в додаткових педагогах, внаслідок чого на відділі стали викладати досвідчені музиканти: Володимир Анчиполовський (саксофон, кларнет), Станіслав Колесник (гітара), Генадій Литвин (бас-гітара), Ігор Сергієв (ансамбль, диксиленд), Володимир Ельконін (вібрафон як додатковий інструмент). Виник оркестровий клас, який прийняв Євгеній Дергунов, у зв'язку з чим був введений новий предмет «Інструментовка і аранжування». У 1983 році в КГМУ ім. Р.М. Глієра прийшов військовий диригент Анатолій Васильєв, який пробув на цій посаді 3 роки. Відділ поповнився новими педагогами: Віктор Петрушенко (труба), Володимир Воскресенський (тромбоніст Державного симфонічного оркестру України, Київська консерваторія), Михайло Морговський (фортепіано), Анатолій Шарфман (оркестровий клас старших курсів, викладач диригування). Був введений оркестровий клас і для молодших курсів, який очолив Євгеній Дергунов; з'явився новий предмет «Музична акустика» (А. Ананьєв) [2].

Перший випуск відділу за фахом «Артист ансамблю, оркестру; керівник самодіяльного естрадного колективу» відбувся у 1984 році. Голова Державної комісії композитор Іван Карабіц дуже високо оцінив рівень джазової підготовки випускників.

Учебний план, розрахований на чотири роки, базувався на обов'язковому виконанні академічної музики, яке сприяло б і технічному, і інтелектуальному розвитку студентів. Знайшлися і педагоги, які зуміли якісно викладати профільюючі предмети «Джазова гармонія» і «Джазова імпровізація». Проте робочі програми в спеціальних класах писали педагоги, які не мали викладацького досвіду, тому формувалися вони, виходячи з індивідуальної практики. Методична робота на відділі була поставлена настільки успішно, що незабаром стали з'являтися опубліковані видання педагогів відділу.

Завдяки плідній педагогічній і методичній діяльності, педагоги в короткі терміни змогли налагодити якісний учебний процес, що дозволило виховати прекрасних джазових музикантів-виконавців. Багато хто з них завойовував призові місця на міжнародних і республіканських джазових конкурсах і фестивалях. Серед них: саксофоністи Аліса Малікова і Дмитро Маркітантов, Артем Менделенко і Максим Кочетов; сурмач Вадим Лактіонов; гітаристи Сергій Сметанін і Сергій Рибалкін, Ігор Бойко і Дмитро Коваленко; піаністи Євгеній Кобилянський і Євгеній Ступка, Наталія Лебедева і Іван Давиденко, Олексій Боголюбов і Ігор Сідаш; бас-гітаристи Олег Мінов і Олег Путянин, Вадим Медведь і Олександр Попов; барабанщики Валерій Лагонюк і Андрій Кузменчук, Віталій Бажора і Олег Марков; вокалістка Оксана Кулакова і інші. Сьогодні багато педагогів і студентів ведуть активну концертну діяльність, беручи участь

у фестивалях, конкурсах, концертах, записують свої CD, виступають в передачах на УР і ТБ, є учасниками груп популярних артистів.

У 1986 році в Київському національному університеті культури і мистецтв була відкрита кафедра духових і ударних інструментів, куди був запрошений на роботу Володимир Пашинський. Він веде клас біг-бенда, викладає студентам аранжування, диригування, пише учбові програми, Інститутський біг-бэнд активно виступає в концертах, на фестивалях (назвемо, приміром, «Осінній джазовий марафон») [3, с. 22].

При Київському державному вищому музичному училищі (КДВМУ) ім. Р.М. Глієра в 2002 році був заснований факультет виконавського мистецтва третього рівня акредитації, який фактично є Вищим факультетом джазу. На даний момент джазове мистецтво в Київському національному університеті культури і мистецтв на шляху зародження, тому у ВНЗ запрошуються педагоги з училища читати лекції з джазового виконання, історії і теорії розвитку джазу, проводять заняття по аранжуванню, диригуванню і оркестровому класу. Це такі педагоги, як Микола Гудима (створив два біг-бенда: дитячий «Крок» і юнацький «ВЕТО» – Великий естрадно-танцювальний оркестр), В'ячеслав Полянський (заслужений діяч мистецтв України, професор, піаніст-педагог), Микола Підгорбунський (кандидат історичних наук, доцент), Петро Полтарев (директор єдиної на Україні Школи джазового і естрадного мистецтва, музикознавець і джазовий критик)³, Ольга Войченко (вокал), Сергій Капелюшко (гітара), Ігор Закуса (бас-гітара).

Нині вченими, музикантами-практиками і педагогами відзначається ще одна проблема: в Києві немає жодного виключно джазового клубу (і це при тому, що на Україні щорічно відбувається більше 20 джазових фестивалів різного масштабу). «Це навіть не “білі плями”, а величезні ганебні прогалини в культурному житті столиці. Той, хто називає причиною цього *незагребуваність* джазу в Україні та *непопулярність* цієї музики, може впевнитись у протилежному, відвідавши Міжнародний фестиваль Jazz in Kiev, що стартує саме сьогодні», – повідомляє Олексій Коган [8].

З часом стало ясно, що назріла потреба не в одиничних професіоналах, а в реалізації спеціальної системи підготовки фахівців в області українського джазового напрямку.

До вивчення і поширення джазу підключилася система початкової музичної освіти. Так, приміром, в 1991 році в дитячій школі мистецтв № 2 м. Києва молодий викладач по класу кларнета і саксофона Р. Пашинський за підтримки директора школи Л. Ростовцевої і зав. відділом духових і ударних інструментів Н. Мултанової починає викладання джазової музики 10-13-річним дітям. Практика пока-

зала, що діти в сучасному учбовому режимі адекватно сприймають як академічну, так і джазову музику. Викладач Пашинський створює джазовий ансамбль «Ярославів Вал» при школі (на цій вулиці розташована ДМШ № 2), у складі якого – виконавці на декількох інструментах: кларнет, саксофони, труба, тромбон, валторна, фортепіано, ударні, бас-гітара. Для такого складу ансамблю викладач спеціально аранжує твори із «дорослого» репертуару, зокрема, «В настрої» Дж. Гарленда, «Місячну серенаду» Г. Міллера, «Сільвер-блюз» і «Ностальгію» О. Козлова, у супроводі вокалу «Дівчина з Іпанеми» і багато інших творів.

Вже перші виступи маленьких джазменів справили велике враження, оскільки юні кияни з'явилися в незвичайному для «академістів» музичному амплуа. За роки «джазового життя» ансамбль користувався великою популярністю, отримував численні запрошення на виступи. Саме «Ярославів Вал» став першим серед дитячих колективів – учасників фестивалю «Осінній джазовий марафон» (Київ). Згодом джазова музика набула такої популярності серед учнів ДМШ № 2, що в 1996 р. постало питання про відкриття естрадно-джазового відділення, яке і відбулося багато в чому завдяки музикантові-ентузіастові Ігорю Журомському [6, с. 34–36].

Завдяки розвитку джазової освіти в музичних школах, стала традицією участь дітей в різних джазових фестивалях і конкурсах. Прекрасний проект з різноманітною музичною палітрою, організацією, і «джазовістю» – дитячий джазовий фестиваль «Атлант-М». «На ґрунті «Атланта-М» хочеться зробити дитячий літній джазовий табір з майстер-класами, ансамблями, відомими музикантами, теоретиками, аудіо-відео-класами, але в нас немає бази, місця. У дітей не можна забирати те, що їм потрібне, а у джазової України не можна забирати її джазове майбутнє», – пише у своїй статті «Вустами Jass children говорить істина» в журналі «Джаз» Євгенія Стрижевська [7, с. 38].

Є також фестиваль, який має свій особливий статус і знаходиться декілька в стороні від усього фестивального руху в Україні – це «Зимові джазові зустрічі» пам'яті Євгенія Дергунова (1936–2001). Проходить він в Києві, у кінці лютого, протягом останніх п'яти років на базі Школи джазового і естрадного мистецтва, як повідомляє викладач школи Галина Макаренко-Дергунова [5]. Інформацію про фестиваль освітлюють радіо «Ренесанс», «Ера», «Промінь», журнал «Афіша», присутня преса, телебачення. За п'ять років на фестивалі виступило декілька сотень музикантів різних напрямів. Серед них відомі оркестри – Біг-бэнд Зразково-показового оркестру Збройних сил України (керівник – Дмитро Антонюк), Біг-бэнд Запорізького цирку (керівник – заслужений артист України, В'ячеслав Кравець), Біг-бэнд КДВМУ ім. Р. М. Глієра (керівник – заслу-

жений діяч мистецтв України – Олександр Шаповалов), джазовий ансамбль «Музична лабораторія» (керівник – Вадим Корсаков), «Юніор Біг-бэнд ШДЕМ» Володимира Пашинського та ін.; народні артисти України – Фемій Мустафаєв, Леонід Сандуленко, Лідія Кондрашевська, Елеонора Пірадова, Анатолій Матвійчук; заслужені артисти України – Інеш, Ольга Крюкова, Ірина Сказіна, Сергій Бедусенко; заслужені діячі мистецтв В'ячеслав і Тимур Полянські [там же, с. 19].

Багато років директор Школи джазового і естрадного мистецтва Петро Полтарєв стверджує, що «..нині ми не говоримо навіть "європейський джаз", коли йде мова про Польщу, говоримо "польський джаз", тому що він має конкретні національні риси. Є японський джаз... Так само сьогодні плідний процес відбувається і в Україні. Мине час і весь світ знатиме, що є український джаз. Ми вже маємо не лише чудову національну школу джазу, а її відгалуження – київське, одеське, донецьке, львівське» [9, с. 6–7]. Про це свідчать певні факти: по-перше, наявність основних форм джазового музикування – оркестрового («Радіо-бэнд» О. Фокіна; київський дитячий «Little Band Academia» Віктора Басюка) та ансамблевого (чоловічий вокальний секстет ManSound; жіночий вокальний квінтет Beauty Band, інструментальний ансамбль Схід – Side, Night Groove, секстет «Ethnovation» (м. Київ), «Acoustic Quartet» (м. Харків) та ін.); по-друге, успішно зарекомендувала себе діяльність декількох поколінь українських джазових музикантів європейського рівня: гітариста Енвера Ізмайлова, сурмача Валерія Колеснікова, саксофоністів Дмитра Олександрова, Олександра Рукомойнікова, бандуриста Романа Гринькова, піаністів Юрія Шепети, Володимира Соляника, Юрія Кузнецова, басистів Ігора Закуса, Макса Гладецького та багато інших; по-третє, стійка традиція проведення всеукраїнських та міжнародних джаз-фестивалів («Дніпрогастроль», «Єдність» – в Києві; «Джаз-карнавал» – в Одесі; «До#Дж» – в Донецьку та інші).

Важливою ознакою успішності функціонування джазу в Україні є також галузь джазової освіти наприкінці 60-х до 80-х рр. Однак до цієї сфери немає однозначного ставлення як провідних українських джазових діячів, критиків, так і виконавців. Наприклад, український джазовий критик Ольга Кізлова в одній із своїх статей пише: «У нас немає широко поставленої якісної освіти в цій галузі. Наше джазове навчання, ні на чому, окрім інтуїції, не базується... Не маємо джазових програм, методичних розробок, ніяких посібників, технічної бази, інструментарію...» [1, с. 14].

Дещо іншої позиції дотримується Петро Полтарєв: «Одночасно я викладаю в Київському національному університеті культури і мистецтв на кафедрі естрадного співу: читаю історію джазу,

стилістику естрадно-джазової та рок-музики... На заняттях ми багато часу приділяємо різним теоретичним і практичним аспектам джазової музики, і коли студенти закінчують університет, вони добре обізнані в цьому напрямі, чого не було раніше» [9, с. 3].

Становлення системи джазової освіти розпочалося ще за часів СРСР, коли існувала інерція сприйняття джазу як «буржуазної музики», тому оволодіння жанром відбувалося через самоосвіту. Приблизно з 1920-х рр. до поч. 1960-х до джазових колективів приходили переважно з художньої самодіяльності (перш за все, духових оркестрів). Новому для себе мистецтву музиканти вчилися методом копіювання, прослуховуючи записи видатних джазменів. Чітко і конкретно про це повідомляє у спогадах видатний джазовий трубач Валерій Пономарьов: «Я слухав платівку Арта Блекі цілими днями... Хтось зі старших музикантів порадив мені списати соло і подивитися, що я з цього зможу видобути, порівнюючи ноти з відповідним акордом. Дуже швидко я наштовхнувся на музичні мовні одиниці, музичні фрази або "ходи", як ми їх потім називали... Я наштовхнувся на золоте джерело. Сидячи вдома, розкопуючи джерело день і ніч, розбираючи акорди на фортепіано, транспонує фрази у всі тональності, використовував їх у власних імпровізаціях на різні теми. Я і озирнутися не встиг, як почав розмовляти мовою джазу» [4, с. 32–33].

Попри все, в XXI ст. світове та українське джазове мистецтво розвивається і живе інтенсивним, сповненим подіями життям. Стає ясно, що джаз – усеосяжна музична мова, соціальне явище. Музика, яка народжується безпосередньо на сцені, невід'ємна від виконавця, його індивідуальності. Виникають нові твори, створюються групи, з'являються цікаві ідеї, стилі, удосконалюються смаки. Перед очима світового слухача і виконавця, український джаз також демонструє найвищі досягнення в мові, техніці виконання.

Україна має свої музичні традиції, збагачені національними культурами народів, що її населяють. Це яскраво відображено в творах українських джазових авторів: М. Скорика, О. Саратського, В. та Т. Полянських, К. Стрельченко, Р. Гринькова, І. Короленка, Н. Лебедевої, О. Войченко, І. Закуси, С. Капелюшка та інших. У їхньому доробку відчувається синтез інтернаціонального, національного та індивідуального. Відомо, що джаз – це музика внутрішньо вільних людей, але вільних та інтелектуальних – завжди меншість. Україна дала світу чимало гарних джазменів, але ніколи не вважалася центром джазової музики. Поява в Україні нового покоління джазових музикантів – ерудованих, таких, які мають високого рівня техніку, здатних до креативного пошуку, а також вихованих в контексті українського та спільнослов'янського мелосу, може зробити джаз популярним і затребуваним. Отже, йде рух вперед, до нових вершин в мистецтві.

ПРИМЕЧАНИЯ

¹ Деякі історичні відомості приводить в оглядовій статті С. Марков (див: [2]).

² За період 1980-1989 рр. у видавництві «Музична Україна» вийшли: Замолоко Н. Фортепіано в джазі: хрестоматія для естрадних відділів музучилищ. Вип.1, 1988; Колісник С., Дмитрівський Ю., Манілов В. Гітара від блюзу до джаз-року, 1986; Марков Є. Гама та арпеджіо для бас-гітари, 1987; Молотков В. Джазова імпровізація на шестиструнній гітарі 1983 (перевид. 1989); Срібний М. Сольфеджіо на ритмо-інтонаційній основі сучасної естрадної музики, 1987; Симоненко В. Лексикон джазу, 1981; Симоненко В. Мелодії джазу, 1984; Симоненко В. Передмова і спец. редакція посібників Лі Еванса «Ритми джазу в гри на ф-но».

1986; Техніка гри джазового піаніста. Гама та вправи», 1985. У 1989 р. у видавництво були здані ще 2 посібники, які не мають аналогів у світовій джазовій літературі: Марков Є. Практика джазового басового акомпанементу; Молотков В. «Естрадне аранжування для гітари». Проте видавництво так і не знайшло можливість їх надрукувати [2, с. 5].

³ Петро Полтарев – музикознавець і джазовий критик, радник міністра культури і туризму України, голова експертної ради з питань джазової музики, доцент Київського національного університету культури і мистецтв, автор і ведучий численних телевізійних і радіопрограм, член журі джазових фестивалів і конкурсів

ЛИТЕРАТУРА

1. Кизлова О. Как живет джаз в Украине // Джаз. Киев, 2006. № 1 (1). С. 13–16.

2. Марков Е. Профессиональному джазовому образованию в Украине – 30 лет // Джаз. Киев, 2011. № 1 (29). С. 2–5.

3. Пашинський В. С оркестром по жизни // Джаз. Киев, 2008. № 4 (15). С. 21–22.

4. Пономарёв В. На обратной стороне звука. М.: Аграф, 2003. 252 с.

5. Макаренко-Дергунова Г. Зимові джазові зустрічі // Джаз. Киев, 2007. № 2 (8). С. 16–21.

6. Пашинський В. Диксиленд. Децо з історії джазу. Киев: Поліграфцентр ТАТ, 2000. 154 с.

7. Стрижевська Є. Вустами Jazz children говорить істина / Євгенія Стрижевська // Джаз. Киев, 2006. № 1 (1). С. 35–38.

8. Джаз в Україні: відверто про головне. «Сегодня он играет джаз, а завтра Родину продаст», «Джазовий Київ» / Олександра Яцина // Інтернет-журнал. URL:

molodi.in.ua/dzhaz-v-ukrajini-vidverto-pro-holovne.

9. Коскін В. Петро Полтарев: у генах українців закладений джаз // Демократична Україна. 2006. URL: <http://www.dua.com.ua/2006/050/arch/10.shtml>.

Становлення джазового мистецтва в Києві

Автор характеризує процеси становлення джазової інфраструктури Києва в останні десятиліття ХХ – поч. ХХІ ст, що активізуються завдяки наполегливості ентузіастів, підтримці шанувальників. Центром розвитку джазового мистецтва України стає Київське музичне училище, де відкривається естрадний відділ (1980). Величезна робота проводиться під керівництвом «президента українського джазу» В. Симоненка, який зумів притягнути талановитих музикантів, видати методичні матеріали. Наступним етапом стала діяльність кафедри духових і ударних інструментів на чолі з В. Пашинським в Київському національному університеті культури і мистецтв (1986). Вищим факультетом джазу з часом стає факультет виконавського мистецтва при Київському вищому музичному училищі ім. Р. М. Глієра (2002). До освоєння джазу підключилися установи початкової музичної освіти, а саме, Дитяча школа мистецтв № 2 Київ (1991) завдяки роботі Р. Пашинського. І. Журомський організує естрадно-джазове відділення (1996). Нині в Києві існують джазові колективи, регулярно проводяться фестивалі і конкурси. Поява в Україні нового покоління джазових музикантів – ерудованих, здатних до креативного пошуку, а також вихованих в контексті українського і спільнослов'янського мелосу, може зробити джаз популярним і затребуваним.

Ключові слова: Український джаз, джазові фестивалі, джазові конкурси, джазова освіта в Києві

Коверза Олена Анатоліївна

здобувач кафедри теорії й історії мистецтв

E-mail: symphonie.hellen.@mail.ru

Київський національний університет

культури і мистецтв

Україна, 0133 Київ

Коверза Елена Анатольевна

соискатель кафедры теории и истории искусств

E-mail: symphonie.hellen.@mail.ru

Киевский национальный университет

культуры и искусств

Украина, 0133 Киев

